

Sygn. akt III CK 678/04

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 czerwca 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (sprawozdawca)

SSN Jan Górowski

w sprawie z powództwa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w K.

przeciwko A. K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 22 czerwca 2005 r., kasacji pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 8 czerwca 2004 r., sygn. akt I ACa (...),

I zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że:

- 1) zasądzoną wyrokiem Sądu Okręgowego w K. z dnia 19 września 2003 r sygn. akt I C (...) kwotę obniża do 108311,74 (sto osiem tysięcy trzysta jedenaście 74/100) zł i od tej kwoty zasądza odsetki ustawowe od dnia 13 marca 2002 r. do dnia zapłaty, a w pozostałym zakresie powództwo oddala i zasądza od pozwanego na rzecz powoda 1200 zł (jeden tysiąc dwieście) tytułem zwrotu kosztów procesu;**
- 2) w pozostałej części oddala apelację i zasądza od pozwanego na rzecz powoda 900 (dziewięćset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego;**

II oddala kasację w pozostałej części i zasądza od pozwanego na rzecz powoda 900 (dziewięćset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 19 września 2003 r. Sąd Okręgowy w K. zasądził od A. K. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w K. kwotę 599.326,44 zł z odsetkami za zwłokę w wysokości 27% od dnia 11 kwietnia 2002 r. i dalej w wysokości stawek odsetek za zwłokę ogłoszonych w drodze obwieszczenia przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej Monitor Polski, na podstawie art. 56 § 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa, do dnia zapłaty, tytułem odpowiedzialności pozwanego, jako prezesa zarządu „A.(...)” Spółki z o.o. w K. za zaległości z tytułu nie opłaconych składek na ubezpieczenie społeczne, wobec bezskuteczności egzekucji tych należności skierowanej do spółki.

Z dokonanych ustaleń wynika, że A.(...)” Spółka z o.o. nie uiszczała składek na ubezpieczenie społeczne. W związku z powyższym dokonano zajęcia rachunku bankowego spółki, na którym nie był o żadnych środków. Ponadto przeciwko spółce wszczęto administracyjne postępowanie egzekucyjne w wyniku wystawienia tytułów wykonawczych przez ZUS. Postanowieniem z dnia 5 października 1993 r. Sąd Rejonowy w K. ogłosił upadłość spółki. Postanowieniem z dnia 1 września 1995 r. postępowanie upadłościowe zostało jednak umorzone z uwagi na brak płynnych funduszy na koszty postępowania. ZUS wystawił tytuły wykonawcze i skierował do komornika sądowego wnioski o wszczęcie egzekucji, w wyniku której uzyskał kwotę 168.592,88 zł, a w pozostałej części, to jest co do kwoty 108 311,74 zł, egzekucja okazała się bezskuteczna. Wyrokiem z dnia 22.08.1997 r. rozwiązana została „A.(...)” Spółkę z o.o., natomiast w dniu 22 lutego 2002 r. zostało doręczone pozwanemu pismo powoda, wzywające go do zapłaty zaległości spółki wraz z odsetkami.

W ocenie Sądu Okręgowego, spełnione zostały przesłanki solidarnej odpowiedzialności członka zarządu za zobowiązania spółki, w przypadku bezskuteczności egzekucji wobec spółki. Sąd I instancji, uznając zarzut przedawnienia roszczenia odsetkowego za bezskuteczny, uznał odpowiedzialność pozwanego zarówno za należność główną stanowiącą zaległe składki na ubezpieczenie społeczne pracowników, jak też za naliczane odsetki, łącznie w kwocie 599.326,44 zł.

Na skutek apelacji pozwanego Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 8 czerwca 2004 r. zmienił powyższy wyrok w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 343.573,97 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 czerwca 1998 r. do dnia zapłaty.

Sąd drugiej instancji uznał, że wadliwie zostały wyliczone odsetki wynikające z przepisów administracyjnych, jak również, że nie wskazano chwili, w której egzekucja przeciwko spółce okazała się bezskuteczna. Sąd ten dodatkowo ustalił, że wierzyciel uzyskał wiedzę o bezskuteczności egzekucji w dniu 31 maja 1998 r. i w wyniku tego ustalenia uznał, że określone w art. 298 k.h. roszczenie o charakterze odszkodowawczym, skierowane przeciwko członkowi zarządu spółki, powstało z dniem 1 czerwca 1998 r. Z tych przyczyn zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji obniżając wysokość zasądzanego odszkodowania, na poczet którego zaliczył należność z tytułu składek i odsetek od nich naliczonych na dzień 31 maja 1998 r. i od tak wyliczonej szkody zasądził odsetki ustawowe począwszy od dnia 1 czerwca 1998 r. Dalsze zarzuty podnoszone w apelacji uznał natomiast za niezasadne. Nie uwzględnił zatem zarzutu przedawnienia roszczenia w zakresie odsetek od należności z tytułu składek, a ponadto uznał, że nie są zasadne zarzuty zmierzające do zwolnienia pozwanego od odpowiedzialności, w szczególności zarzut, że fakt złożenia wniosku o otwarcie postępowania układowego jest taką właśnie przesłanką.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżył pozwany kasacją opartą na pierwszej podstawie kasacyjnej określonej w art. 393¹ pkt 1 k.p.c., zarzucając naruszenie art. 442 § 1 k.c. poprzez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że roszczenie strony powodowej o charakterze odszkodowawczym nie uległo przedawnieniu, art. 481 k.c. poprzez przyjęcie, że datą, od której należną są odsetki w przypadku roszczeń dochodzonych w stosunku do członków zarządu spółki jest data wymagalności roszczenia bez bliższego sprecyzowania jaka to jest data, jak również art. 298 § 2 k.h. poprzez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że złożenie przez pozwanego wniosku o otwarcie postępowania układowego nie stanowi skutecznej okoliczności ekskulpacyjnej. W konkluzji wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku przez uwzględnienie apelacji w całości, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Najdalej idącym zarzutem jest zarzut naruszenia art. 442 k.c., zgodnie bowiem z podnoszonymi w kasacji twierdzeniami skarżącego, roszczenie powoda uległo

przedawnieniu, co powinno prowadzić do oddalenia powództwa. Odnosząc się do tego zarzutu należy zwrócić uwagę na następujące kwestie. Charakter określonego w art. 298 k.h. roszczenia wierzyciela przeciwko członkom zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością jest sporny. Zarówno w doktrynie jak i w orzecznictwie Sądu Najwyższego prezentowano pogląd, że roszczenie to wypływa z gwarancyjnej odpowiedzialności członków zarządu za dług spółki, przeważa jednak stanowisko, zgodnie z którym odpowiedzialność ta ma charakter odszkodowawczy (por. m.in. uzasadnienie uchwały z dnia 4 lipca 1997 r., III CZP 24/97, OSNC 1997, nr 11, poz. 165 i cytowane tam orzeczenia, uchwała z dnia 15 czerwca 1999 r., III CZP 10/99, wyrok z dnia 21 lutego 2002 r., IV CKN 793/00, OSNC 2003, nr 2, poz. 22). Sąd Najwyższy w obecnym składzie pogląd ten podziela. Powyższe nie przesądza jednak kwestii terminu przedawnienia takiego roszczenia. W tym przedmiocie w orzecznictwie Sądu Najwyższego zarysowały się dwa przeciwstawne stanowiska. W uzasadnieniu wyroku z dnia 14 lipca 1998 r., III CKN 582/97 (nie publ.), Sąd Najwyższy wskazał, że roszczenie oparte na art. 298 k.h. wobec braku unormowań szczególnych, na podstawie ogólnego przepisu art. 118 k.c. ulega przedawnieniu dziesięcioletniemu. Pogląd ten został uzasadniony tym, że uznano odpowiedzialność członków zarządu za odpowiedzialność odszkodowawczą szczególnego rodzaju, nie będącą następstwem czynu niedozwolonego. Z kolei w wyroku z dnia 28 stycznia 2004 r., IV CK 176/02 (Wokanda 2004, nr 9, poz. 7) Sąd Najwyższy uznał, że określone w art. 298 k.h. (obecnie art. 299 k.s.h.) roszczenie ulega przedawnieniu w terminie określonym w art. 442 § 1 k.h. Sąd Najwyższy wskazał, że w podobnych sytuacjach terminy przedawnienia są znacznie krótsze niż 10 lat i wymienił przepisy art. 297, 292 i 291 k.s.h, przewidujące trzyletni okres przedawnienia w wypadku roszczeń o naprawienie szkody przeciw osobom biorącym udział w tworzeniu spółki, w wypadku odpowiedzialności członków zarządu, którzy podali fałszywe dane w oświadczeniu o wniesieniu wkładów na pokrycie kapitału zakładowego lub w oświadczeniu o objęciu udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym. Takie też terminy przedawnienia przewidywał kodeks handlowy (art. 290, art. 296 – w tym wypadku termin wynosił lat 5). Nie do przyjęcia jest sytuacja, w której w podobnych wypadkach termin przedawnienia był tak zróżnicowany. Za przyjęciem deliktowego charakteru odpowiedzialności członka zarządu przemawia też penalizacja czynu polegającego na niezgłoszeniu upadłości spółki, mimo powstania warunków uzasadniających według przepisów upadłość (art. 301 k.h., obecnie art. 586 k.s.h.). W konsekwencji podzielić należy zarzut naruszenia art. 442 k.c. przez jego

niezastosowanie wobec uznania, że wniesione przeciw skarżącemu roszczenie przedawnia się w 10 letnim terminie, określonym w art. 118 k.c.

Powyższe nie oznacza jednak, że kasacja powinna być uwzględniona w całości. Przedawnienie roszczenia nie podlega uwzględnieniu z urzędu, a jedynie na zgłoszony przez pozwanego zarzut, zgodnie bowiem z art. 117 § 2 k.c. sam upływ terminu przedawnienia takiego skutku nie wywołuje, a jedynie powoduje powstanie po stronie tego, przeciw komu przysługuje roszczenie, uprawnienie do uchylenia się od jego zaspokojenia. W toku procesu skarżący zaś nie zgłosił zarzutu przedawnienia roszczenia w całości, zarówno bowiem w odpowiedzi na pozew jak i w apelacji podnosił jedynie zarzut przedawnienia roszczenia odszkodowawczego w tej części, na którą składają się odsetki od niezapłaconych przez spółkę składek na ubezpieczenie społeczne. W uzasadnieniu cytowanego wyżej wyroku z dnia 21 lutego 2002 r., IV CKN 793/00, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że niewyegzekwowane odsetki za zwłokę w zapłacie składek na ubezpieczenie społeczne mogą być objęte odszkodowaniem dochodzonym na podstawie art. 298 kh, powinny być jednak zsumowane i wyrażone kwotowo. Tak też odszkodowanie wyliczył Sąd Apelacyjny wskazując, że na jego wysokość składa się suma niezapłaconych składek, odpowiadająca kwocie 108 311, 74 zł, a pozostałą szkodę stanowią zsumowane i wyrażone kwotowo odsetki. Jeżeli zatem skarżący nie zgłosił zarzutu przedawnienia roszczenia w tej części, w jakiej nie obejmuje ono zsumowanych odsetek, nie może skutecznie zarzucać w kasacji naruszenia art. 442 § 1 k.c. poprzez zasądzenie odszkodowania w całości. Zarzut przedawnienia roszczenia w całości nie może być, co oczywiste, podniesiony dopiero w kasacji, która jest sformalizowanym środkiem odwoławczym skierowanym przeciwko orzeczeniu sądu drugiej instancji. Sąd ten nie narusza prawa, jeżeli zasądza roszczenie, co do którego zarzut przedawnienia nie został zgłoszony. Uznając zatem zarzut naruszenia art. 442 § 1 k.c. za częściowo jedynie uzasadniony, Sąd Najwyższy zmienił zaskarżony wyrok i częściowo uwzględnił apelację poprzez oddalenie powództwa w tej części, w jakiej obejmowało żądanie zasądzenia odszkodowania w postaci zsumowanych odsetek od niezapłaconych składek. Jak ustalono w sprawie, roszczenie powstało w dniu 1 czerwca 1998 r., kiedy to okazało się, że egzekucja przeciwko spółce jest bezskuteczna, a powód nie wywodził, by o osobie zobowiązanej do naprawienia szkody dowiedział się później. Pozew został wniesiony w 2002 r., a więc bezspornie po upływie trzyletniego terminu przedawnienia. W tej zatem części, w jakiej zgłoszony został zarzut przedawnienia, należało go uwzględnić.

Kolejną kwestią podnoszoną w kasacji jest kwestia wymagalności roszczenia. Sąd Apelacyjny uznał, że roszczenie stało się wymagalne w dacie, w której okazało się, że egzekucja przeciw spółce jest bezskuteczna, to jest z dniem 1 czerwca 1998 r. Należy jednak rozróżnić powstanie roszczenia od jego wymagalności. Roszczenie określone w art. 298 k.h. powstaje w zasadzie w dacie bezskuteczności egzekucji wierzytelności objętej prawomocnym tytułem egzekucyjnym wystawionym przeciwko spółce, z reguły bowiem już wtedy, gdy egzekucja okaże się bezskuteczna, wierzyciele spółki dowiadują się o szkodzie i osobie odpowiedzialnej do jej naprawienia. Termin spełnienia takiego odszkodowawczego świadczenia nie jest jednak oznaczony ani z właściwości zobowiązania nie wynika. Wymagalność roszczenia należy więc określić zgodnie z art. 455 k.c., a zatem niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania i dopiero od dnia wymagalności świadczenia wierzyciel, zgodnie z art. 481 k.c., może żądać odsetek za opóźnienie w jego spełnieniu. Wierzyciel skierował listem poleconym, doręczonym dłużnikowi w dniu 25 lutego 2002 r. - jak wynika z dokonanych ustaleń – wezwanie do zapłaty należności w terminie 14 dni. Odsetki za opóźnienie powinny być w tej sytuacji zasądzone od dnia 13 marca 2002 r. i w tym zakresie, uznając podniesiony w kasacji zarzut naruszenia art. 481 k.c. za zasadny, Sąd Najwyższy zmienił zaskarżony wyrok.

Nie jest natomiast trafny zarzut naruszenia art. 298 k.h. przez uznanie, że zgłoszenie przez pozwanego wniosku o otwarcie postępowania układowego stanowiło okoliczność uwalniająca go od odpowiedzialności wobec wierzycieli spółki. Nie jest kwestionowane ustalenie, że wniosek ten został zwrócony wskutek niezachowania wymogów formalnych, Zgodnie bowiem z art. 130 § 2 zd. drugie k.p.c., pismo zwrócone nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma procesowego do sądu. W konsekwencji należało uznać, że wniosku skarżącego o otwarcie postępowania układowego nie było.

Wobec powyższego Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 393¹⁵ k.p.c. w brzmieniu obowiązującym przez zmianą wprowadzoną ustawą z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2005 r. Nr 13, poz.98), a to z uwagi na przepis art. 3 tejże ustawy.